

ΕΥΤΥΧΗΣ ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: ΕΝΑ ΦΑΝΤΑΣΜΑ ΠΛΑΝΙΕΤΑΙ (Δεύτερη Έκδοση ΣΤΑΧΥ, Αθήνα 1992, σελ. 480)

Στόχος του βιβλίου είναι να διερευνήσει τις αιτίες της κατάρρευσης αυτού που είχε αποκληθεί «υπαρκτός σοσιαλισμός» και του προϊόντος εκφυλισμού των Κομμουνιστικών Φορμάτων. Το βιβλίο αποτελείται από μια *Εισαγωγή*, τέσσερα Κεφάλαια και έναν *Επίλογο*.

Το *Πρώτο Κεφάλαιο* αποτελεί μία απόπειρα ανασυγκρότησης της κατάρρευσης των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης και μια πρώτη απόπειρα ερμηνείας αυτής της κατάρρευσης. Βασική αιτία της κατάρρευσης αναδεικνύεται το γεγονός ότι, στις συνθήκες που δημιουργήθηκαν και αναπτύχθηκαν τα καθεστώτα αυτών των χωρών, το κόμμα και το κράτος μέσα από μια διαδικασία συγκεντρωτισμού αυτονομήθηκαν βαθμιαία από την κοινωνία και της επεβλήθησαν ως μηχανισμοί ξένοι και καταπιεστικοί. Η εργατική τάξη βαθμιαία έχασε την όποια εξουσία είχε κατακτήσει, ενώ η γραφειοκρατία εξελίχθηκε σε νέα, ιστορικά ανέκδοτη κοινωνική κατηγορία. Το νέο πολιτικό και θεσμικό εποικιστικό έργο είχε γίνει εμπόδιο στην ανάπτυξη της κοινωνίας. Η κρίση και η κατάρρευση προκλήθηκαν από την όξυνση της αντίθεσης ανάμεσα στη γραφειοκρατία και την κοινωνία.

Το προηγούμενο ερμηνευτικό σχήμα χρησιμοποιήθηκε ως υπόθεση εργασίας για την εξήγηση της κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης. Στο *Δεύτερο Κεφάλαιο* του βιβλίου εξετάζονται οι συνθήκες των πρώτων χρόνων της Σοβιετικής Ένωσης. Από τη μελέτη των δεδομένων εκείνης της εποχής, διαπιστώνεται η τότε τρομερή πραγματικότητα και πώς αυτή δεν ευνοούσε, παρά τις προθέσεις των Μπολσεβίκων, την ανάπτυξη μιας αυθεντικής εργατικής δημοκρατίας. Οι καταστροφές του πολέμου, η εσωτερική αντεπανάσταση, η ιμπεριαλιστική περικύκλωση, η έλλειψη δημοκρατικών παραδόσεων, η εξολόθρευση μεγάλου μέρους της εργατικής τάξης κατά τον πόλεμο και τον εμφύλιο, είχαν σαν συνέπεια την επιβολή ενός αναγκαίου τότε συγκεντρωτισμού που ήταν η απαρχή της ανάπτυξης της γραφειοκρατίας και της αυτονόμησης του κόμματος και του κράτους. Η απόκλιση προς τη γραφειοκρατική κοινωνία και η διαδικασία αποξένωσης της εργατικής τάξης από την εξουσία, άρχισε ήδη από την εποχή του Λένιν. Η πολιτική ανωριμότητα εξάλλου της αγροτιάς, δε βοήθησε στη συγκρότηση μιας ισχυρής εργατο-αγροτικής συμμαχίας εναντίον των καταλοίπων της παλαιάς τάξης πραγμάτων και της ανερχόμενης γραφειοκρατίας.

Μετά το θάνατο του Λένιν, και στο βαθμό που εδραιωνόταν το νέο καθεστώς, αντί για τη διεύρυνση και την εμπάθυνση της εργατικής δημοκρα-

τίας, ενισχύθηκε ο συγκεντρωτισμός, ο αυταρχισμός, η αδιαφάνεια, η συγκεκριμένη διεύθυνση της οικονομίας. Συνολικά, μια πυραμιδική κοινωνία χτιζόταν στη θέση μιας κοινωνίας ελεύθερα συνεταιρισμένων παραγωγών. Τελικά, η εργατική τάξη έχασε την εξουσία, την οποίαν ιδιοποιήθηκε η κομματική και κρατική γραφειοκρατία. Βαθμιαία διαμορφώθηκε μια ιστορικά ανέκδοτη μορφή κοινωνίας, που είχε στοιχεία εργατικού κράτους, η οποία υποτίθεται ότι οικοδομούσε το σοσιαλισμό, αλλά που στην πραγματικότητα απομακρυνόταν όλο και περισσότερο από τις αρχές οικοδόμησης του σοσιαλισμού. Η μορφή κοινωνίας που τελικά διαμορφώθηκε, θα μπορούσε να ονομασθεί *κρατικός σοσιαλισμός*. Η «αντίφαση εν τοις όροις» αντανακλά στην περίπτωση αυτή την κύρια εσωτερική αντίθεση των κοινωνιών σοβιετικού τύπου. Η κύρια αντίθεση είχε βαθμιαία μεταβληθεί. Δεν ήταν πλέον η αντίθεση ανάμεσα στο χαμηλό επίπεδο των παραγωγικών δυνάμεων και τις υπό διαμόρφωση νέες, σοσιαλιστικές σχέσεις, αλλά ανάμεσα στη γραφειοκρατία και την κοινωνία. Η γραφειοκρατία βαθμιαία εξελίχθηκε σε νέα, ιστορικά ανέκδοτη *κυρίαρχη τάξη*, ενώ το νομικό και θεσμικό εποικοδόμημα αποτελούσε πλέον εμπόδιο στην κοινωνική ανάπτυξη.

Το *Τρίτο Κεφάλαιο* του βιβλίου ασχολείται με την πορεία, την ωρίμανση της κρίσης και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Μετά το θάνατο του Στάλιν, αντί για τον αναγκαίο ουσιαστικό εκδημοκρατισμό της κοινωνίας, επιχειρήθηκε από τα πάνω και από την άποψη των συμφερόντων της γραφειοκρατίας μια δειλή φιλελευθεροποίηση, η οποία δεν έθιξε το συγκεντρωτισμό, τον αυταρχισμό και τα προνόμια της γραφειοκρατίας. Η εργατική τάξη δεν κατέκτησε την εξουσία. Έτσι, η αποξένωση και η διχοτόμηση της κοινωνίας βάθαινε με το χρόνο. Το ίδιο ισχύει και για τα μέτρα της εποχής του Μπρέζνιεφ. Έτσι η κρίση διαιωνιζόταν, ο αυξανόμενος κοινωνικός πλούτος ευνοούσε την περαιτέρω διαφθορά της γραφειοκρατίας, και η μαφία αποτελούσε πλέον ουσιαστικό στοιχείο μιας κοινωνίας χωρίς διέξοδο. Τα χρόνια αυτά ενισχύθηκε η δεξιά στροφή και οι αυταπάτες στις διεθνείς σχέσεις. Η αντικοποιημένη κομματική και κρατική γραφειοκρατία είχε πλέον όλα τα χαρακτηριστικά κυρίαρχης τάξης, με στοιχεία προκαπιταλιστικά και καπιταλιστικά.

Και η «αναδόμηση» επί Γκορμπατσώφ έγινε από την οπτική της νέας κυρίαρχης τάξης, άρα δεν μπόρεσε να λύσει το πλέγμα των αντιθέσεων της σοβιετικής κοινωνίας. Η κρίση βάθαινε, η ηγεσία στρεφόταν προς τα δεξιά και η παθητικότητα και η ανωριμότητα των μαζών έκανε αναπόφευκτη την κατάρρευση και τη στροφή προς την παλινόρθωση του καπιταλισμού. Η νέα κυρίαρχη τάξη έλυσε με αυτό τον τρόπο την αντίφαση ανάμεσα στο αστικοποιημένο είναι της και τον υποτιθέμενο ρόλο της ως κοινωνικής πρωτοπορείας, ενώ οι λαϊκές μάζες, έχοντας ταυτίσει το σοσιαλισμό με το κρατικό του κακέκτυπο, πολιτικά ανώριμες, παρασύρθηκαν από τη προπαγάνδα και την

ψευδή γοητεία του καπιταλισμού. Όλες οι προϋποθέσεις για την καπιταλιστική παλινόρθωση υπήρχαν πλέον στη Σοβιετική Ένωση.

Στο βιβλίο αντιμετωπίζεται το ερώτημα αν η «σταλινική» απόκλιση ό-πως και η σημερινή κατάρρευση ήταν αναπόφευκτη. Το συμπέρασμα είναι αρνητικό και υπογραμμίζει την ιστορική ευθύνη του υποκειμενικού παράγο-ντα και ιδιαίτερα των κατά καιρούς ηγεσιών.

Στο τέταρτο Κεφάλαιο αναλύεται ο εκφυλισμός και η κρίση του ΚΚΕ, ως παράδειγμα του εκφυλισμού των Κ.Κ. των Δυτικών χωρών. Βασική αιτία της κρίσης αναδεικνύεται έλλειψη εσωκομματικής δημοκρατίας και στρατη-γικής, ο αντίστοιχος εκφυλισμός της θεωρίας και το διαμορφωμένο πλέγμα σεκταρισμού-οппορτουнизμού. Οι βαθύτερες αιτίες αναζητούνται στην καθυ-στέρηση της ελληνικής κοινωνίας και προπαντός στις σχέσεις υποτέλειας των ηγεσιών του ΚΚΕ προς τις ηγεσίες του ΚΚΣΕ. Το συμπέρασμα της ανά-λυσης είναι και η κρίση και ο εκφυλισμός δεν ήταν αναπόφευκτος, εξ' ου και η ιστορική ευθύνη των εκάστοτε ηγεσιών του ΚΚΕ.

Στον Επίλογο του βιβλίου, τέλος, σκιαγραφούνται ορισμένες από τις προϋποθέσεις για την αναγέννηση του εργατικού κινήματος.

Χρίστος Τσαγκάρης

